

LBRIS

We know
books

Joseph A. Schumpeter

CAPITALISM, SOCIALISM ȘI DEMOCRAȚIE

Traducere din limba engleză de Alexandru Racu,
Anca Simitopol și Dan Chiță

Alexandria
Publishing House

Coordonator editie: Claudiu Gaiu

Corector: Carmen Faur

Comenzi online: www.librariilealexandria.ro

© 2025 Alexandria Publishing House

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Alexandria Publishing House

Str. Mihai Viteazu, nr. 23, Suceava, 720059

alexandriapublishinghouse@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHUMPETER, JOSEPH A.

Capitalism, socialism și democrație / Joseph A. Schumpeter ; trad. din lb. engleză de Alexandru Racu, Anca Simitopol și Dan Chiță. – Suceava : Alexandria Publishing House, 2025

ISBN 978-606-8793-77-1

I. Racu, Alexandru (trad.)

II. Simitopol, Anca (trad.)

III. Chiță, Dan Alexandru (trad.)

330

32

CUPRINS

Introducere (traducere de Alexandru Racu)	11
PARTEA I (traducere de Dan Chiță)	
Doctrina Marxistă	27
Prolog	29
Capitolul I. Marx Profetul.....	31
Capitolul II. Marx sociologul	35
Capitolul III. Marx economistul	49
Capitolul IV. Marx învățătorul	77
PARTEA A II-A (traducere de Alexandru Racu)	
Poate capitalismul să supraviețuiască?	95
Prolog	97
Capitolul V. Rata de creștere a producției totale	99
Capitolul VI. Capitalism plauzibil	109
Capitolul VII. Procesul de distrugere creatoare	119
Capitolul VIII. Practici monopoliste	127
Capitolul IX. Închiderea sezonului de vânătoare	153
Capitolul X. Dispariția oportunităților de investiții	159
Capitolul XI. Civilizația capitalismului	171
Capitolul XII. Ziduri care se prăbușesc	183
I. Obsolescența funcției antreprenoriale	183
II. Distrugerea păturilor sociale protectoare.....	187

III. Distrugerea cadrului instituțional al societății capitaliste.....	193
Capitolul XIII. O tot mai mare ostilitate	197
I. Atmosfera socială a capitalismului	197
II. Sociologia intelectualului.....	200
Capitolul XIV. Descompunerea	213
PARTEA A III-A (traducere de Dan Chiță)	
Poate funcționa socialismul?	223
Capitolul XV. Încheierea socotelilor.....	225
Capitolul XVI. Proiectul socialist	231
Capitolul XVII. Comparația modelelor.....	249
I. Un punct de vedere preliminar	249
II. O discuție asupra eficienței comparative	251
III. Exemplul superiorității modelului socialist	256
Capitolul XVIII. Elementul uman	265
Un avertisment.....	265
I. Relativitatea istorică a demonstrației	266
II. Despre semizei și arhangheli	267
III. Problema managementului birocratic	271
IV. Economisire și Disciplină	276
V. Disciplina autoritară în socialism; o lecție din Rusia	279
Capitolul XIX. Tranziția.....	287
I. Două probleme diferite de distins	287
II. Socializarea ca stare de maturitate	289
III. Socializarea într-o etapă imatură	292
IV. Politica socialistă înaintea faptei; cazul englez	297

PARTEA A IV-A (traducere de Alexandru Racu)	
Socialismul și democrația.....	303
Capitolul XX. Termenii problemei	305
I. Dictatura proletariatului	305
II. Bilanțul Partidelor Socialiste	308
III. Un experiment mental	312
IV. În căutarea unei definiții	315
Capitolul XXI. Doctrina clasică a democrației	323
I. Binele comun și voința poporului	323
II. Voința poporului și voința individuală	326
III. Natura umană în politică.....	330
IV. Motive ale supraviețuirii doctrinei clasice.....	340
Capitolul XXII. O altă teorie a democrației	345
I. Lupta pentru conducerea politică	345
II. Aplicarea principiului	350
Capitolul XXIII. Concluzie.....	363
I. Câteva implicații ale analizei precedente	363
II. Condițiile succesului metodei democratice	370
III. Democrația în regimul socialist.....	378
PARTEA A V-A (traducere de Anca Simitopol)	
O schiță istorică a partidelor socialiste	387
Prolog	389
Capitolul XXIV. Minoratul	391
Capitolul XXV. Situația cu care s-a confruntat Marx.....	399
Capitolul XXVI. Din 1875 până în 1914.....	409
I. Dezvoltările engleze și spiritul fabianismului.....	409
II. Suedia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte	414

III. Grupurile socialiste în Statele Unite	421
IV. Cazul francez; Analiza sindicalismului	427
V. Partidul german și revizionismul; Socialiștii austrieci	433
VI. A Doua Internațională	442
Capitolul XXVII. De la Primul la cel de-Al Doilea Război Mondial	445
I. „Il Gran Rifuto”	445
II. Efectele Primului Război Mondial asupra șanselor partidelor socialiste din Europa	447
III. Comunismul și elementul rus	451
IV. Administrarea capitalismului?	458
V. Războiul prezent și viitorul partidelor socialiste	468
Capitolul XXVIII. Consecințele celui de-Al Doilea Război Mondial	473
Mundus regitur parva sapientia	473
I. Anglia și socialismul ortodox	474
II. Posibilități economice în Statele Unite	478
III. Imperialismul și comunismul în Rusia	499
Prefețe și comentarii la dezvoltările ulterioare	
(traducere de Anca Simitopol)	509
Prefață la prima ediție, 1942	511
Prefață la ediția a doua, 1946	515
Prefață la ediția a treia, 1949	519
Trecerea la socialism	527
Index	539

Atunci când cartea lui Joseph Schumpeter a apărut pentru prima oară, New English Weekly a prezis „că pentru următorii cinci, zece ani va rămâne, cu siguranță, o lucrare cu care nimeni dintre cei care se pretind cât de cât informați în domeniile sociologiei și economiei nu își va permite să rămână nefamiliarizat”. Profeția s-a adevărat, dar într-o măsură mult mai mare decât anticipase cel care o făcuse. O generație mai târziu, este citită mai mult decât atunci când a apărut prima oară. Economia mixtă s-a împământănit deopotrivă în America și în țările din Comunitatea Europeană, în timp ce în țările socialiste s-a dezvoltat diferite forme de descentralizare și de economie de piață. În acest nou context, problemele pe care le pune Schumpeter reprezintă, în continuare, subiecte ale unor dezbateri aprinse.

Război Mondial, mai rămăsese în activitate doar o mică sectă ortodoxă. Dar călăuzitorii gândirii socialiste (nu doar cei aliați partidului social-democrat, ci și cei care depășeau cu mult conservatorismul prudent respectat de partid în problemele practice) nu arătau nicio râvnă în a reveni la vechile dogme. Chiar dacă își slăveau mai departe Dumnezeu lor, ei aveau mare grijă să se țină departe de lecțiile sale în toate chestiunile economice, unde nu puteau fi distinși de economiștii altor școli. Cu excepția Rusiei, fenomenul american este unic. Nu vrem să ne ocupăm de cauzele sale, ci doar să examinăm forma și sensul mesajului, așa cum a fost el recepționat de americani¹.

1. Referințele la scrierile lui Marx vor fi reduse la minim și nu vom trata circumstanțele vieții sale. Astfel de dezvoltări par superflue și oricare dintre cititori și le poate procura din orice dicționar, dar în special din *Encyclopedia Britannica* sau din *Encyclopedia of the Social Sciences*. Studiul despre Marx din prima traducere engleză a *Capitalului*, cea realizată de S. Moore și E. Aveling, editată de F. Engels, în 1886, este mai mult decât mulțumitor. Totuși, munca imensă a lui E. Mehring și datele adunate în biografia dedicată lui Marx, sunt azi de nedepășit.

CAPITOLUL I. MARX PROFETUL

Nu a fost o întâmplare faptul că unei analogii religioase i s-a îngăduit să pătrundă în titlul acestui capitol. E mai mult decât o analogie la mijloc. Într-un sens important, marxismul este o religie. Celui credincios îi apare, întâi de toate, ca un sistem de scopuri finale care încorporează înțelesul existenței și sunt standarde absolute după care se judecă evenimentele și acțiunile; și, în al doilea rând, ca un ghid către acele scopuri ce implică un plan al mântuirii și o indicare a răului de care omenirea – sau o parte aleasă a omenirii – trebuie salvată. Am putea merge mai departe cu precizările: socialismul marxist aparține, de asemenea, aceluși subgrup care promite raiul în lumea aceasta și nu în cea de dincolo. Sunt de părere că formularea acestor caracteristici de către un hagiograf¹ ar oferi posibilitatea pentru clasificări și comentarii care s-ar putea să meargă mult mai adânc în esența sociologică a marxismului decât orice altceva ce poate fi afirmat de un economist.

Cel mai puțin important aspect al acestei situații este că explică succesul marxismului². Realizarea exclusiv științifică, de-ar fi fost mai aproape de perfecțiune decât în cazul lui Marx, n-ar fi dobândit nicio dată nemurirea în sens istoric așa cum a făcut-o marxismul. Nici muniția sa de sloganuri de partid nu ar fi putut-o realiza. Parte din succesul său, deși una neînsemnată, este, într-adevăr, de pus pe seama armei sale încărcate cu fraze încinse, de acuze pasionante și de gesticulații imprecative, gata să fie utilizate în orice loc, pe care le-a pus la depozitia turmei sale de fideli. Tot ce poate fi spus în legătură cu această latură a problemei este că această muniție și-a servit și își servește misiunea foarte bine, dar că producerea ei aduce cu sine un dezavantaj: ca să poată făuri asemenea arme pentru arena confruntării sociale, Marx a trebuit, din când

1. *Hierologist* nu există în limba română, deși *hagiografie*, ca studiu al vieților sfinților, e sinonim cu *hagiologie*. Am optat pentru hagiograf pentru că *hagiolog* și *hierologist* ar consemna doar puterea mea de a inventa cuvinte, *n. trad.*

2. Trăsătura religioasă a marxismului explică, de asemenea, atitudinea tipică a marxistului ortodox față de adversarii săi. Pentru acesta, la fel ca pentru orice adept al Credinței, adversarul nu se află numai în eroare, ci și în păcat. Dezacordul este dezaprobat nu numai din punct de vedere intelectual, ci și moral. Nu mai există scuze pentru acesta odată ce Învățătura a fost revelată.

în când, să flexibilizeze opiniile care ar fi urmat logic din sistemul său sau să devieze de la ele. Cu toate acestea, dacă Marx n-ar fi fost mai mult decât un furnizor de frazeologie, atunci el ar fi deja mort. Omenirea nu este recunoscătoare pentru acest fel de sprijin și uită curând numele celor care îi scriu librettele operelor ei politice.

Însă el a fost un profet și pentru a înțelege natura acestei realizării se cuvine să o vedem în contextul timpului său. A fost zenitul realizării burgheze și nadirul civilizației burgheze, vremea materialismului mecanicist, al unui mediu cultural care încă nu arăta niciun semn că o nouă artă și un nou mod de viață erau în curs de facere și care s-a răsculat sub forma unui prozaim cât se poate de respingător. Credința, într-un înțeles cât de cât real, se prăbușea rapid în toate clasele sociale și cu ea singura rază de lumină (în afară de ce s-ar fi putut obține din principiile Rochdale¹ și din casele de economii) a dispărut din lumea muncitorului, în timp ce intelectualii se declarau cât se poate de mulțumiți cu Logica lui Mill și asistența socială (*Poor Law*).

Pentru milioane de inimi omenеști, mesajul marxist al paradisului terestru socialist a însemnat o nouă rază de lumină și o nouă semnificație a vieții. Putem să considerăm marxismul ca pe o religie contrafăcută sau o caricatură a religiei, dacă doriți – sunt multe de zis în sprijinul acestei perspective –, dar nu treceți cu vederea și nu încercați să nu admirați grandoearea realizării sale. Prea puțin contează că aproape toți dintre acele milioane nu erau în stare să priceapă și să aprecieze mesajul în adevăratul său înțeles. Aceasta-i soarta oricărei învățături. Ceea ce-i important e că mesajul a fost încadrat și transmis într-un asemenea mod încât să fie pe gustul mentalității pozitiviste a epocii sale – care era, indubitabil, una burgheză, dar nu este nimic paradoxal în a spune că marxismul este esențialmente produsul mentalității burgheze. Acest fapt a fost realizat, pe de o parte, prin exprimarea, cu o forță de nedepășit, a sentimentului de a fi înfrânt și maltratată, care este atitudinea autoterapeutică a celor mulți și lipsiți de succes și, pe de altă parte, prin a proclama că salvarea socialistă de la acele nedreptăți era o certitudine verificabilă prin dovezi raționale.

A se observa aici cum arta supremă reușește în a întreprinde într-un întreg acele năzuințe suprarăționale, pe care religia în retragere le-a lăsat să alerge precum câinii fără stăpâni, și tendințele raționale și materialiste ale timpului, ineluctabile pentru moment, care nu ar fi putut tolera altă credință decât una care avea o conotație științifică sau pseudoștiințifică.

1. Principiile Rochadel se refera aici la idealurile cooperativiste și ale economiei cooperativiste în general, *n. trad.*

Propovăduirea scopului final nu ar fi avut efect; analiza unui proces social ar fi interesat doar pe câteva sute de specialiști. Dar combinația dintre predicile ținute sub forma analizei și analiza orientată spre nevoile resimțite din tot sufletul a câștigat devotamentul pasionant și a conferit marxistului acea generozitate supremă care constă în convingerea că ceea ce ești și crezi nu pot fi niciodată înfrante, ci vor ieși victorioase în cele din urmă. Acest fapt, desigur, nu epuizează realizarea. Forța personală și scânteia profeției își îndeplinesc misiunea independent de conținutul credinței. Nicio viață nouă și niciun înțeles nou al vieții nu pot fi realmente revelate în absența acestora. Însă acest lucru nu ne privește pe noi aici.

Câteva lucruri se cuvin a fi spuse cu privire la puterea de convingere și corectitudinea încercării lui Marx de a dovedi inevitabilitatea idealului socialist. O remarcă, cu toate acestea, este suficientă privitor la ceea ce a fost afirmat mai sus sub forma exprimării sentimentelor celor mai mulți, ale celor nerealizați. Nu a fost, cu siguranță, o exprimare adevărată a sentimentelor reale, conștiente sau inconștiente. Am putea mai degrabă să o indicăm ca o încercare de a înlocui adevăratele sentimente de către o revelație adevărată sau falsă a logicii evoluției sociale. Procedând astfel și atribuind – destul de nerealist – maselor propriul său șiboleț de „conștiință de clasă”, el a falsificat, fără îndoială, adevărata psihologie a muncitorului (care se învârte în jurul dorinței de a deveni un mic-burghez și de a fi sprijinit către acest statut de către forțele politice), dar, în măsura în care învățătura sa a prins, el a dezvoltat-o și a înobilat-o. El nu a jeli cu lacrimi patetice în privința frumuseții ideii socialiste. Aceasta este una dintre pretențiile sale de superioritate față de ceea ce el a numit prin „socialiștii utopici”. Însă nici nu i-a ridicat în slavă pe muncitori ca eroi ai muncilor zilnice, așa cum adoră să facă burghezii când tremură în așteptarea dividendelor. El era complet liber față de orice tendință, atât de vizibilă în cazul urmașilor săi, inferiori lui, de a linge bocancii muncitorilor. El avea probabil o înțelegere limpede cu privire la ce sunt masele și privea cu mult deasupra capetelor lor înspre idealuri sociale cu totul dincolo de ce puteau ei gândi sau dori. De asemenea, el niciodată nu-i învață idealuri stabilite de el însuși. O asemenea vanitate era străină de el. După cum orice profet face din el însuși vocea umilă a divinității sale, tot la fel Marx nu a avut pretenția la mai mult decât de a da glas logicii procesului dialectic al istoriei. Există o demnitate în toate acestea care compensează multe dintre meschinăriile și trivialitățile cu care, atât în operă, cât și în viață sa, această demnitate se află într-o atât de stranie alianță.

În cele din urmă, o altă chestiune nu ar trebuie să treacă neamintită. Marx era ca individ mult prea educat ca să stea alături de acei profesori vulgari de socialism care nu recunosc un templu atunci când îl văd. El era în întregime capabil să înțeleagă o civilizație și valoarea „relativ absolută” a valorilor ei, oricât de departe de ea s-ar fi simțit el însuși. În acest sens, nu se poate găsi o mărturie mai bună pentru deschiderea vastă a minții sale decât Manifestul Partidului Comunist, care este o prezentare aproape strălucitoare¹ a realizărilor capitalismului; și până și în pronunțarea *pro futuro* a sentinței sale la moarte, el nu a încetat niciodată să-i recunoască necesitatea istorică. Această poziție, fără îndoială, implică destul de multe lucruri pe care Marx însuși nu ar fi fost dispus să le accepte. Dar el era, cu siguranță, întărit în credința lui și îi venea mai ușor să o accepte din pricina acelei înțelegeri a logicii organice a lucrurilor vizavi de care teoria sa a istoriei este una dintre exprimările posibile. Chestiunile sociale se aranjau ordonat în mintea lui și, indiferent cât de mult ar fi fost un conspirator de cafea în anumite momente de cotitură ale existenței sale, adevăratul său sine disprețuia acest gen de lucruri. Socialismul nu era pentru el o obsesie care șterge orice culoare de viață și creează o ură stupidă și nesănătoasă sau dispreț pentru alte civilizații. Și exista, în mai multe sensuri decât ne-am așteptat, o justificare pentru titlul pe care l-a revendicat pentru felul său de gândire și acțiune sociale, care sunt sudate împreună în virtutea poziției sale fundamentale: socialismul științific.

1. Acest lucru ar putea părea o exagerare. Dar să cităm din traducerea autorizată în limba engleză: „Burghezia... a fost prima care a arătat ce poate crea activitatea omenească. Aceasta a împlinit minuni cu mult peste piramidele egiptene, apeductele romane și catedralele gotice... Burghezia... atrage toate națiunile... în civilizație. Ea a creat orașe enorme... și a salvat astfel o parte apreciabilă a populației de la idiolenia (sic!) vieții rurale... Burghezia, pe durata dominației sale de nici un secol, a creat forțe productive mai masive și mai colosale decât toate generațiile precedente împreună”. Luați aminte că toate realizările amintite sunt atribuite *numai burgheziei*, ceea ce este mai mult decât pot pretinde mulți economiști burghezi serioși. Asta este tot ceea ce am intenționat să spun prin pasajul de mai sus – și într-un mod complet diferit de opiniile marxismului vulgarizat din prezent și de aprecierile vebliene ale radicalilor moderni nonmarxiști. Permiteți-mi să o zic încă de pe acum: nu mai mult de atât este implicat în orice voi spune în partea a doua despre eficiența capitalismului.

CAPITOLUL II. MARX SOCIOLOGUL

Acum trebuie să facem ceva care este foarte îndoielnic pentru credincioși. Ei resping firesc orice folosire a analizei reci aplicată la ceea ce reprezintă pentru ei fântâna adevărului. Dar unul dintre lucrurile pe care ei le detestă cel mai mult este separarea în părți a operei lui Marx și discutarea lor una câte una. Ei ar spune că actul în sine arată incapacitatea burghezului de a surprinde splendidul întreg, ale cărui părți se completează și se explică una pe alta în așa fel încât adevăratul înțeles este pierdut imediat ce o parte sau un aspect sunt privite în sine. Cu toate acestea, nu avem de ales. Comițând această ofensă și urmând să ne apucăm de Marx sociologul după Marx profetul, nu doresc să neg ori existența unității viziunii sale sociale, care reușește să confere oarecare unitate analitică și, chiar mai mult de atât, aparența unei unități operei lui Marx, ori faptul că fiecare parte din ea, oricât de autonomă în mod intrinsec, a fost corelată de autor cu oricare alta. Rămâne, cu toate acestea, suficientă autonomie în fiecare zonă a imensului domeniu pentru a permite învățacelui să culeagă roadele muncii sale într-una dintre ele în timp ce le respinge pe celelalte. În mare măsură fascinația credinței este pierdută cu această ocazie, dar altceva este dobândit prin salvarea unui adevăr important și încurajator, care este mult mai valoros în sine decât dacă ar fi legat de o epavă fără speranță.

În primul rând, acest fapt se aplică filozofiei lui Marx, pe care o putem înlătura din calea noastră o dată pentru totdeauna. Fiind o minte speculativă, educată german, el avea o întemeiere serioasă și un interes pătimaș în filozofie. Filozofia pură de inspirație germană a fost locul său de început și iubirea tinereții sale. Pentru o vreme, el a crezut că aceasta a reprezentat adevărata lui vocație. El era neohegelian, ceea ce, în linii mari, înseamnă că în vreme ce accepta observațiile și metodele fundamentale ale maestrului, el și grupul lui au eliminat și înlocuit cu aproape opusul lor interpretările conservatoare, asociate filozofiei lui Hegel de către mulți dintre discipolii acestuia. Acest fundal apare în toate scrierile lui Marx oricând se ivește ocazia. Nu-i de mirare că cititorii săi germani și ruși, pregătiți similar prin educație și înclinația gândirii, au îmbrățișat în primul rând acest element de fundal și l-au transformat în piatra de temelie a sistemului.

Cred că acest fapt este o greșală și o nedreptate comise la adresa forței științifice a lui Marx. El și-a păstrat prima dragoste pe durata întregii sale vieți. Se bucura, cu siguranță, de prezența unor analogii formale între raționamentele sale și cele ale lui Hegel. Îi place să-și probeze hegelianismul și să utilizeze frazeologia hegeliană. Dar asta este tot. Nicăieri nu a trădat știința pozitivă în numele metafizicii. El însuși recunoaște asta în prefața la a doua ediție a primului volum din *Das Kapital*, iar ceea ce afirmă aici este adevărat și nici urmă de autoamăgire nu poate fi dovedită analizându-i raționamentul, care se bazează întotdeauna pe fapte sociale, originea adevărată a afirmațiilor sale negându-se în domeniul filozofiei. Fără îndoială, acei exegeți sau critici, care ei înșiși porniseră din latura filozofică, nu au fost în stare să realizeze acest lucru pentru că nu dețineau cunoștințe suficiente în privința științelor sociale implicate. Pe deasupra, propensiunea creatorului de sistem filozofic îi împingea să meargă împotriva oricărei alte interpretări în afara celei care pornește dintr-un principiu filozofic. Astfel încât ei au văzut filozofie în cele mai prozaice afirmații legate de experiența economică, îndreptând discuția pe o pistă falsă, înșelându-i deopotrivă pe prieteni și dușmani.

Marx sociologul a utilizat eficient în slujba sarcinii sale un instrument care constă în principal dintr-o stăpânire largă a faptelor istorice și contemporane. Cunoașterea celor vechi fusese întotdeauna oarecum depășită din pricina faptului că era un ins savant și, de aceea, materiale fundamentale, altele decât cele din gazete, îi parveneau întotdeauna cu întârziere. Dar rareori s-a întâmplat ca oricare operă istorică a vremii sale de oarecare importanță sau semnificație generală să-i scape, cu toate că aceasta era situația cu mare parte din literatura monografică. Deși nu putem să lăudăm excesiv desăvârșirea cunoștințelor sale în acest domeniu pe cât o vom face cu erudiția lui în câmpul teoriei economice, el era, totuși, în stare să-și prezinte viziunile sale sociale nu numai prin mari fresce istorice, ci și prin multitudinea detaliilor, cele mai multe fiind, în ceea ce privește temeinicia lor, mai degrabă deasupra decât sub standardele altor sociologi ai epocii. Cuprindea aceste fapte dintr-o privire care străpungea prin neregularitățile arbitrare de la suprafață până la logica grandioasă a lucrurilor de importanță istorică. Nu era doar pasiune aici. Nu poate fi vorba numai de-un impuls analitic. Ambele sunt prezente aici. Iar rezultatul încercării sale de a articula în cuvinte această logică, așa-numita Interpretare Economică a Istoriei¹, este, fără îndoială, una

1. Publicată pentru prima oară în acel atac nimicitor la adresa lui Proudhon din *Mizerie Filozofiei*, intitulat *Das Elend der Philosophie*, 1847. O altă versiune a fost inclusă în *Manifestul Partidului Comunist*, 1848.

dintre cele mai mari realizări individuale ale sociologiei până în acest moment. Înainte de asta, interogația dacă această realizare a fost în întregime originală și în ce măsură meritul trebuie acordat, parțial, predecesorilor germani și francezi, devine lipsită de importanță.

Interpretarea economică a istoriei nu înseamnă că oamenii sunt, conștient sau inconștient, în întregime sau în parte, puși în mișcare de motive economice. Dimpotrivă, explicarea rolului și a mecanismului motivelor noneconomice și a demonstrației felului în care realitatea socială se oglindește în psihologiile individuale este un element esențial al teoriei și una dintre contribuțiile sale capitale. Marx nu susținea că religiile, sistemele metafizice, școlile de artă, ideile etice și actele de voință politică erau fie reductibile la motive economice, fie lipsite de importanță. El doar încerca să dezvăluie condițiile economice care le formează și sunt răspunzătoare de evoluția și dispariția lor. Întregul faptelor și raționamentelor lui Max Weber¹ se potrivește fără cusur în sistemul lui Marx. Grupurile și clasele sociale și modurile în care aceste grupuri și clase își explică propria lor existență, amplasare și comportament erau, desigur, ceea ce îl interesa cel mai mult. El a turnat cea mai aprigă fier pe istoricii care au luat acele atitudini și verbalizările lor (ideologiile sau, cum ar fi spus Pareto, derivațiile) la modul superficial și care au încercat să interpreteze realitatea socială cu ajutorul lor. Însă dacă ideile și valorile nu erau pentru acestea mobilul primar al procesului social, aceasta nu înseamnă că erau doar năluci. Dacă mi se permite o comparație, ele dețineau, în motorul social, rolul curelei de transmisie. Putem să abordăm în trecere dezvoltarea postbelică cea mai interesantă a acestor principii, care ne-ar oferi ocazia optimă prin intermediul căreia să explicăm această situație, Sociologia Cunoașterii². A fost, totuși, necesar să afirmăm măcar atât fiindcă Marx a fost în mod repetat răstălmăcit pe acest subiect. Până și prietenul său Engels, atunci când se afla la înmormântarea lui Marx, definea teoria în discuție ca însemnând exact faptul că indivizii și grupurile sunt influențați în primul rând de motive economice, ceea ce, în anumite privințe importante, este greșit și, în restul cazurilor, jalnic de banal.

1. Această afirmație se referă la cercetările lui Weber în sociologia religiilor, în mod special la faimosul său studiu, *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, republicat în operele sale complete.

2. Cuvântul german este *Wissenssoziologie*, iar numele cele mai potrivite în context sunt cele ale lui Max Scheler și Karl Mannheim. Articolul celui din urmă pe subiect, din *Dicționarul German de Sociologie* (*Handwörterbuch der Soziologie*), poate folosi ca introducere.